

Василь Ільницький

КАДРОВЕ НАПОВНЕННЯ ТУРКІВСЬКОГО НАДРАЙОННОГО ПРОВОДУ ОУН(Б) (1947–1952)

Уперше на основі невідомих та маловідомих документів простежено кадрові ротації у Турківському надрайонному проводі ОУН(Б).

Ключові слова: *Турківський надрайонний провід, провідник, референт, ОУН(Б), кадри.*

Наповнення кадрами керівних ланок тієї чи тієї структурної одиниці підпільної організації є доволі цікавим та водночас складним питанням. Його вирішення становить не лише суто наукову, а й суто практичну проблему. Донедавна діяльність ОУН(Б) вивчалася лише на загальному рівні. Причому зовсім не приділялася увага особистостям, які очолювали національно-визвольну боротьбу на різних теренах.

Окремі праці, присвячені цьому питанню, відсутні. Практично вперше інформацію про деяких керівників Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) знаходимо у дослідженні Петра Содоля [1, 2]. Важливі дані про вихідців із Сколівщини, які діяли у Турківському надрайоні, містить праця Григорія Дем'яна [3]. Спеціальне дослідження про першого провідника новоствореного надрайонного проводу провів Володимир Мороз [4]. Фрагментарні згадки про долю окремих керівників надрайону містить довідник Федора Соловія [5]. Щоб заповнити цю прогалину, ми вирішили дослідити наповненість керівних структур Турківського надрайонного проводу ОУН(Б). Турківський надрайонний провід складався із відділів (референтур), які вели роботу за такими напрямками: організаційним, військовим, пропагандистським, господарським, безпеки. Через брак кадрів не всі референтури діяли впродовж усього часу і не всі були належно укомплектовані. Нижче подається кадрове наповнення в розрізі функцій у надрайонному проводі (провідник, референти).

Провідником новоствореного Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) окружний провідник Іван Лаврів-“Нечай” призначив Григорія Дулина “Всеволода”, “Максима”, “Євгена”, “Крука”, який водночас керував пропагандистською роботою у надрайоні (до травня 1948 р.) [6, арк. 158; 7, арк. 109; 8, арк. 21]. Перед цим він був політвиховником ТВ^{*} “Маківка” і заступником окружного референта пропаганди, а ще раніше певний час – організаційним референтом Стрийського надрайонного проводу ОУН(Б) і, ймовірно, деякий час виконував обов'язки надрайонного провідника [4]. 19 лютого 1950 р. загинув у нерівному бою з представниками внутрішніх військ МДБ^{**} у криївці в урочищі Панасівка, що біля с. Козьова Славського району під час облоги [9, арк. 21; 3, с. 312].

Обов'язки “Максима” перебрав референт пропаганди Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) Андрій Гирчин-“Гомін”, “Батько” [10, арк. 50]. Очевидно, ці обов'язки він почав виконувати навесні 1950 р., оскільки заарештований у липні 1950 р. Юрій Попович-“Вільховий” на допитах називав “Гомона” надрайонним провідником [11, арк. 200]. Ярослав Богдан-“Рамзенко” подавав такий опис зовнішності “Гомона”: “...вище середнього зросту, міцної статури, сутулий, волосся чорне, ніс товстий. озброєний автоматом ППШ і пістолетом” [12, арк. 81]. За характеристикою дослідника Г. Дем'яна, А. Гирчин “особливо заслужений і авторитетний діяч націоналістичного руху в усій околиці, небуденний талант і працьовитість віддав організації повстанської боротьби” [3, с. 703]. На посту провідника Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) він діяв до загибелі 21 жовтня 1952 р. [13, арк. 271]. Він був останнім надрайонним провідником на Дрогобиччині. Після його смерті, 28 жовтня 1952 р., чекісти звітували про повне знищення Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) [10, арк. 93-94; 14, арк. 9].

Організаційним референтом новоствореного Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) став Юрій Попович-“Вільховий”, “Павлюк”, “Мак”. Зокрема, про це ми можемо зробити висновок з листа “Нечая” від 16 вересня 1947 р. [6, арк. 158]. Проте у тому ж таки документі згаданий під зашифрованим іменем “38” ще один член новоствореного Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) – не виключено, що йдеться саме про організаційного референта.

Останнім організаційним референтом Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) був Зиновій Білас-“Гонта”, “Підкова”, призначений у травні 1951 р. [15, арк. 32; 13, арк. 271]. До цього він працював на посаді провідника Боринського районного проводу. Організаційним референтом він пропрацював недовго, оскільки 3 серпня 1952 р. вийшов з повинною [16, арк. 26].

Під час організації Турківського надрайону влітку 1947 р. на пост референта пропаганди був призначений і керував пропагандистською роботою надрайонний провідник Григорій Дулин-“Всеволод” [17, с. 1]. Таке суміщення посад було зумовлено браком відповідних кадрів.

* ТВ – тактичний відтинок.

** МДБ – Міністерство державної безпеки.



Ці функції Г. Дулин виконував від часу створення Турківського надрайонного проводу аж до травня 1948 р.

Ще у липні 1947 р. на посаду референта пропаганди Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) був намічений підпільник, про якого у листі від 16 вересня 1947 р. писав окружний провідник “Нечай”: “Командир «31» командував відділом в УПА. Підготовлений інтелігент бездіяв в УПА, оскільки воювали командири підвідділів, а він тільки сидів” [6, арк. 158]. Можна припускати, що йшлося про “Орбіту”, “Шрама”, який приступив до виконання обов’язків референта пропаганди Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) у травні 1948 р. [17, с. 1] До цього він перебував у лавах УПА, зокрема у серпні 1946 р. був призначений інструктором вишкільної ланки Команди ТВ “Маківка”, мав ступінь старшого булавного [18, арк. 225]. Референт пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН(Б) В. Фрайт-“Владан” писав про нього у звіті: “середня освіта, інтелектуально розвинений, обов’язковий” [17, с. 1]. На цьому посту він працював аж до загибелі 7-8 березня 1949 р. у с. Верхня Рожанка Славського району разом зі станичним Федором Саганом-“Ромком” та його сестрою Параскою-“Синицею” [19, арк. 98]. Дослідник Григорій Дем’ян подає деталі цієї події: “Убивці влаштували дикунське знущання над трупами полеглих. З усіх постягали одяг, приволокли в село і біля клубу виставили на огляд. До того ж, голими і в найнепрстойніших позах, а брата кинули на сестру... Потім їх завезли до Славського, там робили те ж саме... Закопані вони на Млаці під Голицею” [3, с. 333-334].

Наступним референтом пропаганди Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) після “Орбіти” став Андрій Гирчин-“Гомін”, “Батько” [11, арк. 200]. З 1950 р. аж до загибелі 21 жовтня 1952 р. він суміщав цю працю з виконанням обов’язків надрайонного провідника. Як уже згадувалося вище, після цього організоване підпілля на терені надрайону припинило своє існування.

Про першого референта СБ* Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) довідуємося із зашифрованого листа І. Лаврива-“Нечая” від 16 вересня 1947 р., у якому йдеться про створення Турківського надрайонного проводу, питання референта СБ описане так: “Справи СБ там поки буде вести надрайоновий СБ «35», який тепер в «Данила», а пізніше «36» пришле когось або «35» підтягне «37», який був СБістом в останньому складі «Срібної», а зараз перебуває на терені Славського і Боринського районів” [6, арк. 158]. На жаль, цей фрагмент документа розшифрувати наразі не вдалося. Проте з інших документів відомо, що станом на 1 квітня 1948 р. референтом СБ Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) був Ярослав Івасиків-“Зеніт”, “Гарматій”, “Модест” [20, арк. 132; 10, арк. 5]. У Службі безпеки він працював з 1946 р., з осені того самого року обіймав посаду референта СБ Сколівського районного проводу ОУН(Б), від літа 1947 р. був референтом СБ Стрийського надрайонного проводу ОУН(Б). Референт СБ Карпатського краю В. Лівий-“Йордан” характеризував його як відданого, ідейного, активного, хоча з малою практикою слідчої праці [21, с. 434]. Загинув 24 лютого 1949 р. біля підніжжя гори Маківка, між селами Головецько Славського і Мшанець Стрийського районів [3, с. 313]. У довідці “Про результати агентурнооперативної роботи УМДБ** Дрогобицької області по ліквідації ОУН(Б)івського підпілля і бандгруп” за листопад-грудень 1949 р. зазначалося, що замість убитого у лютому 1949 р. Ярослава Івасиківа-“Гарматія”, тимчасово призначений виконувати обов’язки референта СБ Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) Микола Свистун-“Сокира” [10, арк. 15]. Обіймав він цю посаду до серпня 1949 р. Під час виконання функцій надрайонного референта “Сокира” пограбував магазин сільпо у с. Коростів Сколівського району, присвоївши велику суму грошей. Окрім того, не виконав наказу про ліквідацію кінопересувної установки у с. Либохора Славського району. Через це “Сокиру” виведено з референтури СБ і проти нього розпочато розслідування [10, арк. 16]. Переховувався у с. Коростів, відтак 26.01.1950 вийшов з повинною [10, арк. 32].

Новопризначений референт СБ Іван Хома-Богдан”, “Орест”, “Кардаш” прибув у серпні 1949 р. [10, арк. 36, 38, 40]. Проте незабаром, уже восени того самого року, відходить на Захід як заступник керівника кур’єрської групи УГВР***. У листопаді 1949 р. він прибув до Західної Німеччини, а в травні наступного року повернувся в Україну, скинутий з парашутом, проте у серпні 1950 р. знову пішов на Захід. Очевидно, що його робота на посту референта СБ Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) обмежилася серпнем-вереснем 1949 р., хоча, за даними МДБ, йому приписували цю посаду станом ще на 25 липня 1950 року” [10, арк. 44].

Можна припустити, що впродовж зими 1949-1950 рр. ця посада була вакантною, а вже у червні 1950 р. новим референтом СБ Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) розпорядженням В. Фрайта-“Жара” призначено Михайла Вільшинського-“Карпатського”, “Шаха” [10, арк. 57, 62]. Це рішення не було виправданим, адже М. Вільшинський упродовж 1945-1949 рр. по черзі займав пости референта СБ – Славського, Сколівського і Боринського районних проводів ОУН(Б), а відтак Стрийського надрайонного проводу ОУН(Б), звідки і перейшов на Турківщину [10, арк. 61]. Загинув 21 вересня 1950 р. біля с. Кам’янка Сколівського району [10, арк. 60; 9, арк. 260 – 262].

М. Вільшинського, який перебував на посаді референта СБ Турківського надрайонного проводу ОУН(Б), змінив Степан Ходак-“Спартак”, “Юрко” ще восени 1950 р. [10, арк. 69, 71].

* СБ – Служба безпеки.

** УМДБ – Управління міністерства державної безпеки.

*** УГВР – Українська Головна Визвольна Рада.

У травні 1951 р. він разом із надрайонним провідником А. Гирчином-“Гомоном” брав участь у нараді окружного проводу ОУН(Б), на якій був призначений заступником референта СБ Дрогобицького окружного проводу [13, арк. 269-270]. Тут треба згадати, що в одному з документів МДБ на посту референта СБ Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) після “Карпатського” фігурує Григорій Ільчишин-“Пелехатий”, “Гануляк” (аж до загибелі у серпні 1951 р.) [16, арк. 206], проте це твердження спростовується цілою низкою інших документів МДБ, як і зізнаннями тодішнього референта пропаганди Дрогобицького окружного проводу ОУН(Б) Ярослава Богдана-“Всеволода” [10, арк. 69, 71]. Насправді ж “Гануляк” був заступником “Спартака” [10, арк. 69]. “Спартак” – це останній референт СБ Турківського надрайонного проводу ОУН(Б), він загинув 26 жовтня 1951 р. біля с. Орів Дрогобицького району [16, арк. 206; 22, арк. 178].

Першим і, можливо, єдиним (про що інших відомостей немає) господарчим референтом Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) був Юрій Попович-“Вільховий”, “Павлюк”, “Мак” [16, арк. 206]. Причини цього призначення з’ясував у цитованому вище листі окружний провідник Іван Лаврів-“Нечай”: “«Вільховий» до того був господарчим референтом Стрийського надрайонного проводу ОУН(Б), при цьому постійно перебував на території Славського і Боринського районів і контролював їх роботу” [6, арк. 158]. Обидва ці райони ввійшли до новоствореного Турківського надрайону, тому переведення Ю. Поповича було цілком логічним. Про своє переведення з поста господарчого референта Стрийського надрайонного проводу ОУН(Б) на аналогічний пост у Турківщину зізнавався згодом на допитах у МДБ він сам [11, арк. 193]. Відомо, що у травні 1948 р. Ю. Поповича переводять до референтури пропаганди Проводу ОУН(Б) [11, арк. 193]. По суті, він займався тією самою роботою, що була орієнтована на організацію постачання і забезпечення криївками працівників Головного осередку пропаганди ОУН(Б), які перебували на території Сколівського і Славського районів. У травні 1950 р. його призначають провідником Сколівського районного проводу ОУН(Б), а через два місяці, 19 липня, заарештовують.

У вересні 1947 р. зі Стрийського надрайонного проводу до Турківського на пост референта УЧХ* переведено Марію Івановську-“Орлицю”, “Богданку”, яка працювала на цій посаді аж до арешту [23, арк. 4 – 4зв.; 10, арк. 5]. Затримана 27 грудня 1948 р. у шести кілометрах від с. Нижня Рожанка Славського району Дрогобицької області. У криївці разом з нею перебували референт пропаганди Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) “Шрам”, його охоронець “Ясень”. Підпільникам вдалося втекти, а “Орлицю” було захоплено живою [10, арк. 6; 24, арк. 370]. Виявити інформацію про інших референтів УЧХ Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) не вдалося. Можемо припустити, що після арешту “Орлиці” цей пост залишався вакантним.

Отже, з метою встановлення кадрового потенціалу Турківського надрайонного проводу ОУН(Б) через недостатню кількість відповідних підпільних документів нам часто доводилося спиратися на матеріали репресивно-каральних органів. Якщо траплялася змога виявити документи підпілля, їм, одностайно, надавався пріоритет. На основі аналізу використаних джерел та опрацьованої літератури ми намагалися об’єктивно відтворити загальну картину керівного складу Турківського надрайонного проводу ОУН(Б), створивши у такий спосіб серйозну основу для подальших наукових студій у цьому напрямі.

Література

1. Содоль П. Українська Повстанча Армія 1943–1949. Довідник другий / П. Содоль. — Нью-Йорк: Пролог, 1995. — 295 с.
2. Содоль П. Українська Повстанча Армія. 1943–1949: Довідник перший / П. Содоль. — Нью-Йорк: Пролог, 1994. — 199 с.
3. Повстанський мартиролог / [упоряд. Григорій Дем’ян] // Сколівщина. — Львів: [б. в.], 1996. — С. 301–725.
4. Мороз В. Григорій Дулин-“Всеволод”, “Максим” // Шлях перемоги. — 2009. — Ч. 29. — 22 липня. — С. 7.
5. Соловій Ф. Повстанський мартиролог Стрийщини 1930–1950-х років / Федір Соловій. — Стрий: Щедрик, 1999. — 416 с.
6. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 18. — 333 арк.
7. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 75. — 319 арк.
8. ГДА СБУ. — Ф. 2-Н. — Оп. 101. — Спр. 7. — Т. 3. — 196 арк.
9. ГДА СБУ. — Ф. 71. — Оп. 6. — Спр. 241. — 404 арк.
10. ГДА СБУ. — Ф. 2-Н. — Оп. 98. — Спр. 6. — 94 арк.
11. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 9. — 336 арк.
12. ГДА СБУ. — Ф. 5. — Спр. 36556. — 348 арк.
13. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 16. — 393 арк.
14. ГДА СБУ. — Ф. 71. — Оп. 6. — Спр. 314. — 175 арк.
15. ГДА СБУ. — Ф. 2 ББ. — Оп. 61. — Спр. 2. — Т. 2. — 302 арк.
16. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 76. — 350 арк.
17. Звіт з пропагандивної роботи Самбірщини, Стрийщини і Турчанщини за час від 1 липня 1947 р. до 30 червня 1948 р. / Домашній архів Григорія Дем’яна. — 61 арк.
18. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 376. — Т. 62. — 289 арк.
19. ГДА СБУ. — Ф. 71. — Оп. 6. — Спр. 203. — 350 арк.
20. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 7. — 213 арк.
21. Веденєєв Д. “Повстанська розвідка діє точно й відважно...” Документальна спадщина підрозділів спеціального призначення Організації українських націоналістів та Української повстанської армії. 1940–1950-ті роки: монографія / Дмитро Веденєєв, Геннадій Биструхін. — К.: К.І.С., 2006. — 568 с.
22. ГДА СБУ. — Ф. 13. — Спр. 372. — Т. 77. — 426 арк.
23. Архів УСБУ ЛО. — Спр. П-38686. — 87 арк.
24. ГДА СБУ. — Ф. 71. — Оп. 6. — Спр. 180. — 398 арк.

In the first based on unknown and little-known documents traced personnel rotation in Turka nadrayonnyi OUN(B).

Keywords: *Turka nadrayonnyi wire, conductor, assistant, OUN(B) frames.*

* Український червоний хрест.